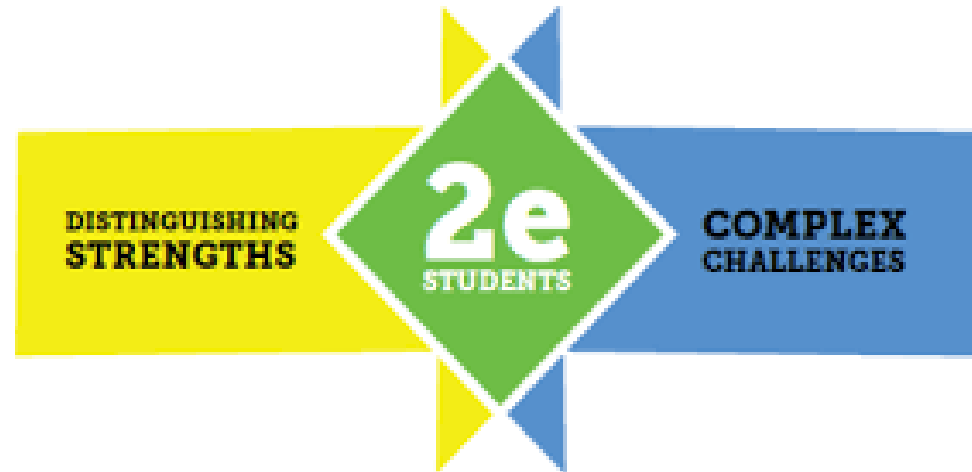

پاڻپشتي فيرڪردني مندالائي ئوتيزمي خاوهن توانا بالاکان و بهرهداران

الدعم التعليمي لأطفال التوحد ذوي القدرات العالية والموهوبين

Educational Support for Autistic Children Highly Capable and Gifted

خويندني بالآ – ماستهر: بهشي پهروهدهي تايهت: پسرپوراني (شلهزاني شه بهنگي ئوتيزم)

2 بهشي

ماموستاي بابته: پ. ي. د. آراز حكيم رضا

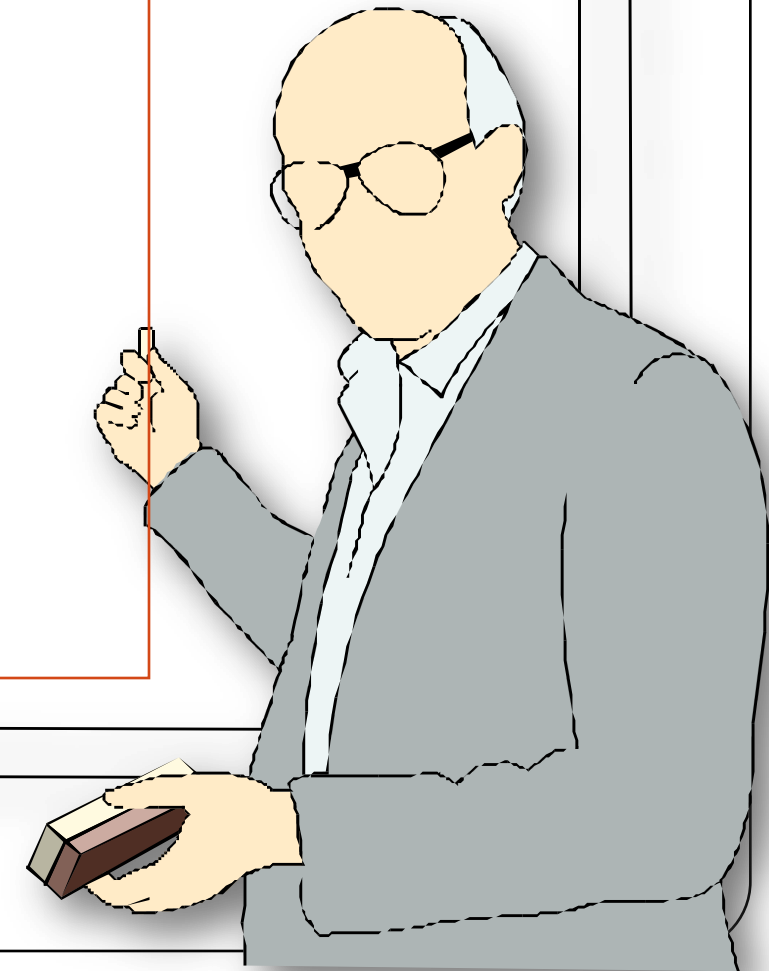
بهشی دووهم:

شلهژانی بههره‌دارانی دووچار ناوازه

(بههره‌دارانی خاوهن په‌ککه‌وته‌پی)

Twice Exceptional

2E

ناماده‌کردنی: پ. ی. د. آراز حکیم رضا

ئامانجھكاني ئم بهشه چين؟

مندالانی 2E، وهک ناویان لیئراوه، کۆمهلیک کیشهی

جیاوازیان ههیه که پتویسته چارهسهر بکرین

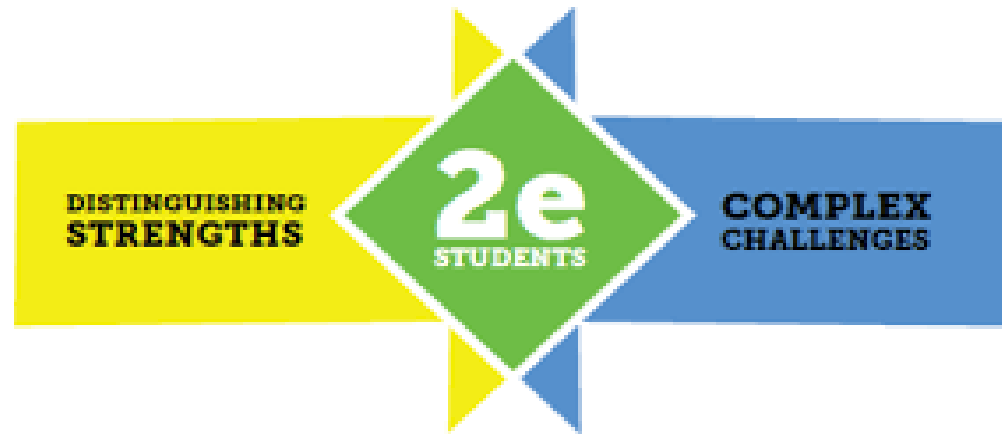
نوسهر: پیث ئارکی

پیناسهی بههرهداری دووجار ناوازه:

○ چه مکی "مندالانی دوو ناوازه" بهو تویرهی مندالانی بههرهدار دهوتریت که خاوهن پیداویستی تایهتن، که توانا و لیها تووی بهرزیان له یه کیک له بواره کانی بههره دا ههیه، به لام له هه مان کاتدا به دهست په ککه وتهی یان که مئه ندامیه که وه ده نالینن که ریگری دهکات له ده رکه وتنی ئەم توانا و لیها توویانه یان، وهک ئەوهی تووشی که مئه ندامی جووله پی یان ته ندروستی، که مئه ندامی ههست، ئاستهنگه کانی یا خود لاوازی فیروون، شله ژانه هه لچوونی، ئوتیزم، یان دواکه وتنی گه شه کردن بوون.

○ واته ئەم منداڵانه به دوو جوړ ناوازه داده نریت، بهو پښه یه کهم ناوازه بیان ئەوهیه که بههرمهندن له یه کیک له بواره کانی بههره دا که بریتین له لایه نه کانی عهقلی، ئەکادیی، داهینه ری، سه رکدایه تی، هونه ری نمایش و بینراو، یان توانای ههستی-جووله یی، و هه ربویه پښتیا ن به بهرنامه ی تایهت هه یه له چوارچۆه ی په روه رده ی تایهتدا، بو ئەوه ی بتوانن په ره به بههره کانیان بدن و بهرپیشیا ن بهرن، له کاتی کدا جیاوازی یاخود ناوازه یی دووه میان ئەوهیه که ئەم منداڵانه به دهست په ککه وته یی یان که مئه ندامیه که وه ده نالینن که رهنگه جو له یی، ته ندروستی، ئەکادیی، سوژداری یان ههستی بیّت، و بهو پښه ش پښتیا ن به بهرنامه ی په روه رده یی و چاکسازیه له چوارچۆه ی په روه رده ی تایهتدا، بو ئەوه ی چاره سه ری ئەو کهم و کور تی یان په ککه وتوو یانه یان بکریت.

○ کهواته؛ ئەوانەى پێیان وایه کهمئەندامى له گەل داھینان و بەھرەدا ناکوکە، و خاوەن پێداویستییە تاییەتەکان توانای بیرکردنەوێ داھینەرانیان نییە، لە هەلەدان. چونکە مندالانی بەھردارى خاوەن پەککەوتەپى زیاتر گرنکی بە کهمئەندامییەکی خۆیان دەدەن نەک بەھرەکانیان، چ لەناو خێزان یان لە قوتابخانە، تیشک دەخریته سەر کهمئەندامیان لەبری بەھرەکانیان، هەندیک لیکۆلینەوێ ئامارەیان بەوێ کردووێ که 5-10% ی مندالانی بەھرەدار بەدەست پەککەوتەپییەوێ دەنالین، ئەم پەککەوتەپیانەش تیکچوونی هەستی و پەککەوتەپییە جەستەپییە و ئاستەنگەکانی فیروون لەخۆدەگریت. ئامارەکانی تر ئەوێ پشتراست دەکەنەوێ که رێژەپەک لە نیوان 2-5% ی مندالانی کهمئەندامدا هەپە که بەھرەمەندن، و هەندیک لە توێژەرانی مەزەندە دەکەن که 2-10% ی کوێ گشتی ئەو قوتابیانەى که ناویان لە پروگرامە بەھرەمەندەکاندا توومارکردووێ ئاستەنگی فیروونیان هەپە. بوپە ئەم پۆلە لە تاکەکان پێیان دەوتریت "تاکى بەھرەمەندی خاوەن دوو تاییەتمەندی یان دوو ناوازییە"، و ئەوانەن که لایەنی باشیان هەپە لە بواریکدا و کەم و کورتیان لە بواریکی تردا هەپە.

- به داخه وه به هۆی چه مکی باوی به هر ه داران که وایان وینا ده کهن وهک تاکیک که ئاستی زیره کی یان ده سته که وتی ئە کادی میان به رزه، خاوهن چه مکی به رزی خود، متمانه به خو بوون، توانای خو کۆنتر و لکردن، سه رکردایه تیکردن، توانای چاره سه رکردنی کیشه کان و سیفه ته کانی تر، که ریگری ده کات له دۆزینه وهی ئەم تویره، جگه له هۆکاری تر، له وانه:
- ✓ لایه نه کانی په ککه وته یی و لاوازی دیواریک پیکده هیین که ریگری ده کات له ئاشکرا کردنی خاله به هیزه کانیان، ئەمهش ده گه ریته وه بو گرنگیدانی پسپوران به ته رکیز خسته سهر خاله لاوازه کانی منداڵ و پشتگو یخسته خاله به هیزه کانیان، ههروه ها کاریگه ری نه ریئی په ککه وته یی له سهر توانا کانی تاک و که سایه تی و چه مکی خودی.
- ✓ ریکاره کانی ده ستینشان کردن و هه لسه نگاندن که بو یان به کار ده هیترین، سه رنج ده خه نه سهر ده ستینشان کردن لاوازی و که مئه ندامیه کانیان، و تاقیکردنه وه و پیوه ره کان که به کار هی تراون له بنه رته دا بو ئەوان دانه تراوه و په ره یان پینه دراوه و به پیی تایبه ته ندیه کانیان کو د نه کراون.
- ✓ ئەو خزمه تگوزاری و بهرنامه ی که پیشکه شیان ده کریت، وهک که مئه ندامان کهم و کورپیه کانیان دابین ده کهن و چاره سه ری ده کهن، به لام هیچ خزمه تگوزاری و بهرنامه یه کیان بو ده وله مه ندرکردن و په ره پیدانی بواری به هر ه کانیان پیشکه ش نا کریین.

○ لیڙهه و به پشت بهستن به سنوورداری تیڙوانینهکان بهرامبه ر ئه م گرووپه، تایهت بهو لایه نانهی لاوازی و کهمئندامی که به دهستهیوه ده نالین، تیوری زیره کی فره پی به یه کیک لهو تیوری به پیشهنگانه داده نریت که هه ولیداهه دادپهروه رانه سه بارهت به م گرووپه بدوین و تیشک بجه نه سه ری وهک توژیکی نوی له ناو تویره کانی پهروه ردهی تایهتدا، به جه ختکردنه وه له سه ر پیوستی سه یرکردنی تاک وهک گشتیکی یه کگرتوو. ههروهک چون خالی لاوازی هه یه، خالی به هیژی هه یه، بویه له ریگه ی توژیینه وهی که یسی Case Study زور حالته وه که له م دوایانه دا به به هره دار یا خود زانای گه مژه Idiot Savant ناویان لینرا، نه وانهی به ده ست که مئندامی یان په ککه وته یه که وه ده نالین، به لام خزمه تیکی گه وره یان پیشکesh کرد که مرو قایه تی ناتوانیت پشتگوئی بجات یان ئینکاری بکات، وهک: توماس نه دیسون، بیتهوفن، چارلز داروین، ئاگاتا کریستی، هیلین کلار، ئیبراهیم نه لمازنی، عه باس مه حمود نه لعه قاد و ته ها حسین و نه وانی تر.

○ لیڙهه و به گویره ی بنه مای دادپهروه ری و یه کسان و مافی نه م تویره بو به ده سته یینانی ده رفه تی خزمهت بو یان به هاوتا هاوته مه نه کانیان، پیوسته نه م بابه تانه ی خواره وه له بهرچاو بگرین:

○ په کهم: له بوارې هه لسه نگاندن و ده ستنیشا نکر دندا:

✓ په ره پیدان و کوډ کردنی تاقی کردنه وه گونجاوه کان بو ئه م تویره.

✓ پشتبهستن به چاودیریکردنی به ردهوام وهک په کیک له شیوازهکانی هه لسه نگاندن، جا چ له مالهوه بیت یان له قوتا بڅانه.

✓ به کارهینانی هه لسه نگاندنې مه حه کی مه رجعه له بری هه لسه نگاندنې معیاری مه رجعه، واته ئه گهر به راورد کردنیک پروویدا، ئه وه پیویسته به راورد کردنی ئه م تویره له گه ل هاوته مه نه کانیاں بکریت که تووشی هه مان که مئه ندامی بوون، نهک له گه ل هاوته مه نه ئاساییه کانیاں که به دست که مئه ندامیه وه نانالینن.

✓ ئه نجامدانی هه لسه نگاندن و به دوا داچوونی به ردهوام بویان.

○ دووهم: له بواری پروگرام و خزمه تگوزاری په روږده پي:

✓ په روانه كړدنېان بو ټو پروگرامه په روږده پيانه ي كه له گه ل بارودوخي خو يان بگونجيت و نه ك بو سه نته ره كاني په ككه و تووان.

✓ په روږده و فير كړدني تاكه كسي كه گرنكي به خاله به هيژه كان ده دات و وه به ره پي نانيان تي دا بكر ي ت بو چاره سه ر كړدني خاله لاوازه كان له م رووه وه ده توانين سوو دم مند بين له و ستراتيزيه په روږده پيانه ي كه تيوري زي ره كي فره يي دا بيني ده كات.

✓ ټاماده كړدني ټو كادرانه ي تواناي مامه له كړدنېان له گه ل ټم تويزه هه پي ت.

✓ دا بين كړدني به رنامه ي ده وله مه ند كړدن كه په ره به به ره كان يان ده دات.

پۆلینی بەھرەداری دووجار ناوازه:

لەرپوانگەى ئەو پۆلە جیاوازانەى كە بەھرەدارانى خاوەن پێداویستیە تاییەتەکان لەخۆى دەگریت، دەتوانریت بۆ سى چەشن یان كۆمەلە پۆلین بکرین بەپى پۆلینکردنى ریکخراوى نیودەولەتى بۆ مندالانى بەهرەمەند (1993) كە بەم شیۆهیهن:

○ یەكەم: ئەو قوتاییانەى كە بە فەرمى ناسراون بە بەهرەمەند بەلام نازانرین كە خاوەن پێداویستی تاییەتن (بەهرەمەندی كەمئەندامى دەشاریتەوه):

ئەمانە ئەو مندالانەن كە بەهۆى هەلسەنگاندنى پەروردهى تاییەتەوه سەرنجیان نەدراوه، كە كەمى دەستكەوتى ئەكادیمیان پەيوەست كراوه بە كەمى پالنه ر یان لاوازی چەمكى خودیانەوه، لەگەل توانای پاراستنى ئەو ئاستەى كە لیان چاوەروان دەكریت لە پۆلەكە، بەزۆرى ئاستەنگیان لە قۆناغى ناوەندى و بالادا دەردهكەویت، لەگەل زیادبوونى قورسى پرۆگرامى خویندندا.

○ دووهم: ئەو قوتابیانەى که به فهرمى وهک خاوهن پێداویستی تاییهت ناسراون بهلام به بههره‌مه‌ند ناسرین
(که‌مئەندامی به‌هره‌ده‌شاریته‌وه):

ئەو مندالانەن که له‌و به‌رنامه‌ و خزمه‌ت‌گوزارییانە دادەنرین که گرنگی به‌ چاره‌سه‌رکردنی په‌که‌وته‌یه‌کانیان
ده‌ده‌ن، به‌بێ ئەوه‌ی گرنگیان به‌ به‌هره‌کانیان؛ به‌جۆریک ئەمانه‌ له‌ پێوانه‌کردنی زیره‌کی و ده‌ستکه‌وتی خویندن
به‌هۆی هه‌لسه‌نگاندنی نه‌شیاوه‌وه ئەنجامیکی که‌م نیشان ده‌ده‌ن، هه‌روه‌ها به‌هۆی ئەو پرۆگرامانه‌ی بۆیان
دابێنکراوه‌، که‌ له‌گه‌ڵ توانا‌کانیان ناگونجیت، تووشی بێزاری ده‌بن و له‌وانه‌یه‌ به‌ هه‌له‌ ده‌ستنیشان بکری‌ن که‌ تووشی
شلەژانه‌ هه‌لچوونیه‌کان بوون.

○ سییه م: ئەو قوتابیانەى که وهک بههره مەند یان که مئەندام دەستنیشان نه کراون (دوو پیکهاته که یه کتر دهشارنه وه - بههره و که مئەندامییه که یان ئاشکرا ده رناکه ویت):

ئەو مندالانەن که ئەدایان له ئاستی مامناوهندی پۆله که یاندا یه، بهو پییهی توانا و ئەدای مامناوهند له چوارچیوهی چاوهروانییهکاندا نیشان دهدهن، بۆیه رهوانه ی ههلسهنگاندنی پهروهردەى تاییهت ناکرین، ههروهها له تاقیکردنه وهکانی زیرهکی و دهستکهوتی خویندن بههۆی پهککهته ییهکانیانه وه ئەنجامیکی بهرز به دهست ناهینن؛ که ئەمهش بییهشیان دهکات له وهرگرتنی ئەو خزمهتگوزارییانەى که پیشکەش به کهسانی بههره مەند دهکریت.

جوړه کاني بهرهداري دووجار ناوازه:

- ئەم تويزه کومه لیکي بهر فراواني حالت و گروپ له خوډه گريت، ئەوانيش:
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که په ککه وته ي جولهي و تهن دروستيان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که ئاستهنگه کاني فيربوونيان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که شله ژانه هه لچووني و رهفتاريه کانيان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند په ککه وته ي ههستي (بيستن و بينين) يان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که شله ژانه کاني زمان و قسه کردن و دواکه وتني زمانيان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که چالاکي زور و کهمی سهرنجيان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که په ککه وته ي عه قلیان هه يه.
- ✓ مندالی بهرهمه ند که دواکه وتني گه شه کردنيان هه يه.
- ✓ مندالانی بهرهمه ند که شله ژانی شه پهنگي ئوتيزم و سيندرومی ئاسپيرگه ريان هه يه.

چۆنیتی ناسینهوهی بههرهداری دووجار ناوازه:

- دکتۆر ویب جهخت لهوه دهکاتهوه، دایک و باوک و مامۆستایان پیویسته ئاگاداری چه مکی بههرهداری دووجار ناوازه بن. دهلیت: "یهکیک له ئهفسانه گهوره کهکان دهربارهی مندالانی بههرهمه ند ئهوهیه که له هه موو بواره کاندای بههرهمه ند ده بن به یه کسان، یان زۆر نزیک لیی.
- دکتۆر فیلیپس دهلیت: "بهراستی هیچ پیناسه یه کی گشتگیر نییه بۆ بههرهدار که له سه ری ریککه وتن هه بیّت، ته نانه ت له پرووی توانای هزری گشتیشه وه". بهجۆریک بههره، له پیناسه ی راسته قینه ی خۆیدا، ته نیا له توانای فیکریدا سنووردار ناکریت، به لکو له بری ئه وه ده توانریت ئامازه به توانا نائاساییه له بیرکردنه وه ی داهینه رانه یان بواره ئه کادیمییه تایبه ته کان، یان ئه دای دهروونی، یان هونه ره بینراوه کاندای (نمایشه کاندای). ههروهک دهلیت زۆربه ی بریاره کانی قوتابخانه کان بۆ دیاریکردنی بهگره دار نمره ی تاقیکردنه وه ی ئاستی زیره کی ستاندارد به کارده هیئن که 130 یه، که ئه مه ش منداله که له 2% ی سه ره وه ی دانیشتووان داده نیّت.

○ بۆیه شاره‌زایان پېشنیاری ئه‌وه ده‌کهن که کاتیگ مامۆستا مندالیگ ده‌بینیت له هه‌ندیگ بواردا ئاستیکی باشی هه‌یه، به‌لام له بواریک یان دوو بواردا ناوازه‌یه، یان له هه‌موو بواره‌کاندا به شیوه‌یه‌کی ناوازه و نااسای کاره‌کان به باشی ئه‌نجام ده‌دات، جگه له بواریک که دواکه‌وتوو، پېویسته منداله‌که بۆ تاقیکردنه‌وه و هه‌لسه‌نگاندنی ده‌ستیشان کردن ره‌وانه بکریت.

که‌واته: باشترین ریگه بۆ دیاریکردنی به‌هره‌دارانی دوو جار ناوازه له ریگه‌ی هه‌لسه‌نگاندنی ده‌روونی ده‌ماره‌وه‌یه

○ هه‌روه‌ک دکتۆر فیلیپس روونی ده‌کاته‌وه: "هه‌لسه‌نگاندنی ده‌روونی ده‌ماری به‌راستی باشترین ریگه‌یه بۆ بنیاتنانی پرۆفایلی ته‌واوی قوتا‌بیه‌ک بۆ خاله به‌هیزو لاوازه مه‌عریفی و ئه‌کادیمییه‌کان، و بۆ تا‌که‌که‌سیکردنی پرۆگرامه‌که، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه که ئه‌م مندالانه به‌راستی پېویستیان پێه‌تی". چونکه ده‌کریت مندالیگ له بیرکاریدا سێ ئاست له پێشه‌وه بی‌ت، به‌لام ره‌نگه پېویستی به پشتگیری زیاتر بی‌ت له خویندنه‌وه‌دا.

○ به لام له گه ل تهوهدا رپکاره کانی ناسینه وهی بههره دارانی دوو جار ناوازه ئالۆزن و هه لسه نگاندنه که ده پیت ههردوو لایه نی بههره و په کهوته یه کانیان له بهرچاو بگریت، ئەم ره چاوکردنانه ی خواره وه پیشیار کراون بو ناسینه وهی مندالانی بههره داری دوو جار ناوازه له لایه ن پسیوران ه وه له بواره کانی پهروه ده ی بههره مه ند و پهروه ده ی تابه ت، ئەوانیش بریتین له:

✓ به کاره یانی چه ندین سه رچاوه ی داتا بو دیاری کردنی بهرنامه ی بههره داره کان: وه کو تاقیکردنه وه ی زیره کی و دهستکه وتی خویندن، راپورتی مامۆستایان، تاقیکردنه وه کانی بیرکردنه وه ی داهینه رانه، چاوپیکه وتی قوتابیان، خوړه وانه کردن، و ره وانه کردن له لایه ن هاوته مه ن و خیزانه کانه وه.

✓ دوورکه وته وه له کو کردنه وه ی چه ندین جوړی داتا بو یه ک ئەنجام؛ کو کردنه وه ی به شه کان یان ره هه نده کانی تاقیکردنه وه که کارده کاته سه ر دابه زینی نمره ی گشتی تاقیکردنه وه، به م شیوه یه ناشایسته ی قوتابیه کان بو پروگرامی بههره دران ره ده گه یه نریت.

✓ که مکردنه‌وی ئه‌و نمره برآوانه‌ی که بۆ هه‌ژمارکردنی شایسته‌بوون له پرۆگرامه‌کانی به‌هره‌داران داده‌نرین، چونکه دابه‌زینی نمره‌کانیان به‌هۆی که‌مئه‌ندامیه‌وه دروست ده‌ییت.

✓ به‌کاره‌ینانی تاقیکردنه‌وه ستاندارده‌کان و به‌راوردکردنی ئه‌دای کارکردن له‌سه‌ر ئاستی ژینگه‌ی دیاریکراو، هه‌روه‌ها به‌کاره‌ینانی هه‌لسه‌نگاندنی ده‌روونی و هه‌لسه‌نگاندنی په‌روه‌رده‌یی و به‌راوردکردنی له‌گه‌ڵ ئه‌دای راسته‌قینه به‌به‌کاره‌ینانی تۆماری رۆژانه‌ی قوتابی، جگه له هه‌لسه‌نگاندنه‌کانی تر.

✓ به‌کاره‌ینانی هه‌ردوو هه‌لسه‌نگاندنی فه‌رمی (وه‌ک تاقیکردنه‌وه ستاندارده‌کان) و نافه‌رمیه‌کان (وه‌ک کاره‌کانی قوتابی له پۆل).

✓ کۆبوونه‌وه له‌گه‌ڵ خه‌زانه‌کان و پرسیارکردنیان ده‌رباره‌ی ئه‌دای قوتابی له ده‌ره‌وه‌ی قوتابخانه.

✓ به‌کاره‌ینانی ریکاره‌کانی هه‌لسه‌نگاندنی هه‌ستیار له‌ رووی کولتوورییه‌وه بۆ ریکریکردن له جیاوازییه‌ زمانی و کولتوورییه‌کان له هه‌ینانه ناوه‌وه‌ی لایه‌نگری له پرۆسه‌ی ده‌ستنیشان کردن و ناسینه‌وه.

تهو کيشانهی که ريگرن له پرۆسهی ناسينهوهی

بههرهداري دووجار ناوازه

○ پرۆسهی دۆزينهوهی کهسانی بهتوانا و بههرهدار، پرۆسهیهکی زۆر گرنه و ناسينهوهيان دهروازهیهکی سروشتی نیشان دهدات بۆ ههر پرۆژهیهک يان بهرنامهیهک که ئامانجی پهروهردهکردنيان و درخستنی وزهکانيان بێت. بهلام زۆرجار قوتابخانهکان شکست دههينن له ناسينهوهی قوتابيه بههرهمهندهکان بههۆی نهبوونی تهو راهينهانی که مامۆستايان و دهروونناسانی قوتابخانهکان وهريدهگرن، تهو شکسته کاتيک توندتر دهپیت که قوتابی دووجار ناوازه دهستنيشان دهکن که کهمئنداميه که خاله بههيزهکانيان داپۆشيوه، بۆيه له گرنهگرتين تهو کيشانهی که ريگرن له پرۆسهی دهستنيشانکردن و ناسينهوهی وردی تهو پۆله له کهسه بههرهمهندهکان بریتين له:

1. به کارهینانی ئەو ئامراز و رپۆشوینانە که له بنچینهوه بو هاتمه مه نه ئاساییه کانیان دارپژراون.
2. ئاماژهی پروون نیشان نادهن که له توانا کانیان رهنگ بداته وه به بهراورد له گهڵ هاتمه مه نه کانیان که که مئه ندام نین.
3. کاتی که بهراورد ده کرین به هاتمه مه نه کانیان که که مئه ندام نین، له وانه یه خا و بن؛ به هۆی که مئه ندامی یان هوه، ئەمه ش وایان لیده کات به هره کانیان ده ستینشان نه کرین.
4. له وانه یه له هه ندیک حاله تدا خالی به هیزیان هه بی ت و له هه ندیکی تر دا که مو کور پیان هه بی ت، به لام بو شای نیوان ئەو دو وانه ده بی ته هۆی ته مو مژاو یکردنی به هره کانیان وا ده کات به پروونی نیشانیه نه دات.
5. ته نیا هه ندیک له سیفه ت و تایبه ته ندیه کانی مندالانی به هره دار پیشان ده دن.
6. ئەو بیزار پیانه ی پروو به پروویان ده بی ته وه ئە گه ر بیانه وی ت در یژه به خویندن بدن، به تایبه تی خویندنی بالا و هه ولدان بو ئاراسته کردنیان به ره و راهینانی پیشه یی.
7. سروشتی په ککه و توویان به هره و توانا راسته قینه کانیان داده پو شیت.

8. سه رقالبوونی زۆری مامۆستایان و خیزانه کان به ده رکه وته کانی په ککه وته پی و لیکه وته کانی ده بیته هۆی ئەوهی که گرنگی به و توانا و بههرانهی تر نه ده ن که منداله که له وانه یه هه بیته که دیار نین.

9. کۆت و بهنده کانی مأل و قوتابخانه که به سه ر منداله که دا سه پینراوه، ته نیا چند ده رفه تیکی که می پیده به خشیت بو ئەوهی به هره شاراوه کانی خوئی نیشان بدات.

10. به کارهینانی ئامراز و شیواز و ریکاره کانی هه لسه نگاندن که بو یان گونجاو نین، و سنووردارکردنی ئاستی حوکمدانی مندال پالپشت به هه ندیک زانیاری به شه کی یان ناته واو له سه ر لایه نه جیاوازه کانی که سایه تییه که ی.

تایه تمه ندیه کانی به هرهداری دوو جار ناوازه:

- به چاود پریکردنی به هرهدار دوو جار ناوازه، به تایهت ئهوانه‌ی که ئاستهنگی فیروونیان ههیه و به هرهمه‌ندن، گه‌یشتون بهم سیفات و تایه تمه ندیانه‌ی خواره‌وه:
- مملانی له گه‌ل کارامه‌ی سهره‌تایه‌کان له ئه‌نجامی ئاستهنگ له چاره‌سهره مه‌عریفیه‌کان، بویه پیوستیان به فیروکردنی ستراتیژه‌کانی قهره‌بوو کردنه‌وه ههیه به مه‌به‌ستی شاره‌زابوونیان له کارامه‌یه سهره‌تایه‌کان.
- توانای زاره‌کی به‌رز نیشان دده‌ن، به‌لام له زمانی نووسیندا رووبه‌رووی سه‌ختیه‌کی زور دهنه‌وه، له‌وانه‌یه زمان به شیوازی نه‌گونجاو هه‌ندی‌کجاریش نه‌شیاو به‌کاره‌ینن.
- کیشه‌ی که‌می سهرنجیان ده‌بیت، به‌لام بو ماوه‌یه‌کی زور سهرنجیان له‌سهر ئه‌و بوارانه ده‌بیت که ئاره‌زووی ده‌که‌ن.
- کارامه‌یه‌کانی تیبینی کردنی به‌هیز نیشان دده‌ن، به‌لام له ئاسته‌نگیان له کارامه‌یه‌کانی یادگه‌دا هه‌یه.
- له خویندنه‌وه‌دا رووبه‌رووی کیشه ده‌بنه‌وه به‌هوی که‌م و کورتی له پرۆسه‌ی مه‌عریفیاندان.

- سه‌رکه‌وتوون له چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌کانی "جیهانی راسته‌قینه". توانای بیرکردنه‌وه‌ی ره‌خه‌گرانه و بریاردانی نایابیان هه‌یه؛ وه زۆرجار به شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ په‌ره به‌و کارامه‌ییانه‌ی قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه ده‌دهن که پێوستیانه.
- مه‌یلێکی به‌هێزیان بۆ پرسیارکردن هه‌یه، و له‌وانه‌یه زۆرجار له‌کاتی داوای زانیاری و راستی له مامۆستا بپرسی نیشان بدهن.
- که‌ف و کۆلیکی گه‌وره بۆ هه‌ندیک بابته نیشان ده‌دهن، زۆرجار په‌یوه‌ندیان به بابته‌کانی قوتابخانه‌وه نییه.
- خه‌یالی نائاسایی نیشان ده‌دهن، زۆرجار بپروژه‌ی ره‌سه‌ن و نه‌ک سه‌یر دروست ده‌که‌ن، بیرکردنه‌وه و بپروژه‌ی جیاوازیان هه‌یه. له‌وانه‌یه له‌کاتی دروستکردنی بپروژه‌دا وه‌کو زینده‌ خه‌ون ده‌رکه‌ون.
- له‌وانه‌یه وا ده‌رکه‌ون که ئاماده‌ نه‌بن له‌لایه‌نی ئە‌کادیمییه‌وه مه‌ترسی له ئە‌ستۆ بگرن، به‌لام له‌ بابته‌کانی ده‌ره‌وه‌ی قوتابخانه‌کان خۆیان ده‌خه‌نه مه‌ترسییه‌وه به‌بێ ره‌چاوکردنی ده‌رئه‌نجامه‌کانی.
- له‌وانه‌یه نوکته به‌کاره‌ینن بۆ شارده‌نه‌وه‌ی شکسته‌که‌یان له قوتابخانه. هه‌روه‌ها له‌وانه‌یه نوکته به‌کاره‌ینن بۆ گالته‌کردن به‌هاوته‌مه‌نه‌کانیان بۆ دوورکه‌وته‌وه له‌ کێشه.

■ ناپیگه‌یشتوو دهرده‌که‌ون چونکه له‌وانه‌یه توره‌پی و گریان و کشانه‌وه و هه‌لچوونی تر به‌کارینن بۆ دهربرینی هه‌سته‌کانیان و مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل سه‌ختیه‌کانیان.

■ داوای هاوکاری چند باره له مامۆستایان ده‌که‌ن له هه‌ندی‌ک لایه‌نی بی تواناییان، له لایه‌نه‌کانی تریشدا تا راده‌یه‌کی زۆر سه‌ربه‌خۆی خۆیان نیشان ده‌ده‌ن.

■ هه‌ستیارین به‌رامبه‌ر لایه‌ن یان لایه‌نه‌کانی په‌که‌وته‌پی و بی توانایی خۆیان، هه‌روه‌ها به‌ر ره‌خنه‌ی توندی خۆیان و که‌سانی دیکه ده‌که‌ون به مامۆستایانیشه‌وه.

■ له‌وانه‌یه له‌لایه‌ن مندالانی تره‌وه قبول نه‌کرین و له‌وانه‌یه هه‌سته به‌گۆشه‌گیری بکه‌ن و هه‌ندی‌ک‌جاریش له‌وانه‌یه هۆکاره‌که‌ی لاوازی کارامه‌یه‌یه کۆمه‌لایه‌تییه‌کانیان بی‌ت.

■ توانای سه‌رکردایه‌تی‌کردنی نارازیانی هه‌یه، و زۆرجار له ئیو قوتاییاندا ئه‌وه که‌سی‌کی ناته‌قلیدییه، به‌لام هه‌ندی‌ک جار که‌مه‌ندامی ره‌نگه‌ کاریگه‌ری له‌سه‌ر توانای هه‌بی‌ت بۆ موماره‌سه‌کردنی کارامه‌یه‌یه‌کانی شو‌فی‌ری.

■ گرنگیداتیکی به‌رفراوان نیشان ده‌ده‌ن بۆ شته‌کان، به‌لام ره‌نگه‌ که‌مه‌ندامی بی‌ته به‌ربه‌ستی‌ک له‌جیبه‌جی‌کردنیان.

پیداوېستېيەکانى بەهرەدارى دووجار ناوازه

(ئەو خزمەتگوزرىپانەى پېويستە پېشكەشيان بکرىت):

○ کۆمەلېک پیداوېستى ھەن كە دەپت داين بکرىن بۇ بەرزکردنەوہى خالە بەھیزەکانى مندالېكى بەهرەمەند و خاوەن پیداوېستى تايپەت بۇ پەرەپیدانى بەهرەكەى، كە بریتين لە:

○ يەكەم: پیداوېستىيە دەروونىيەکان: لەوانە،

■ كەمکردنەوہى بېزارى و زیادکردنى پالنهريان.

■ بەكارھينانى خالە بەھيزەکانيان بۇ كەمکردنەوہى خالە لاوازهکانيان.

■ بەكارھينانى چالاكیە گروپىيەکان بۇ زالبوون بەسەر بى توانايى و لاوازيەکانيان.

■ سەرنج خستەسەر دۆزینەوہى بەهرەکانى مندالەكە و ئەو خالە بەھيزانەى كە پەيوەنديان پېوہ ھەيە.

■ پېشكەش کردنى نمونەى ئەرىنى مندالانى بەهرەمەند و سوودوهرگرتن لە ئەزمونەکانيان.

■ بەرزکردنەوہى متمانە بەخۆبوون و بەھيزکردنى ھەستکردن بە ئاسايش و چەمكى خوديان.

○ دووهم: پيداويستيه ئەكادييميه كان: لهوانه،

- هه مه چه شنکردنی شیوازه کانی پیشکه شکردنی مادهی زانستی بو ئەوهی له گه‌ل شیوازی فیروونیان بگونجیت.
- پیدانی دهرفته‌تی گونجاو بو به کارهینانی مه‌عریفه و زانیاریه‌کانیان و پیشکه شکردنیان به به شیوازی جو‌راو جو‌ر.
- به کارهینانی ئەزموونی فیروونی جیگروهه که پشت به قه‌له‌م و کاغەز یان نووسین نابەستیت، به‌لکو به به کارهینانی یاریه‌ فی‌رکاریه‌کان.
- هاندانی مندا‌ل بو قسه‌کردن له‌باره‌ی مه‌یل و گرنگی پیدانه‌کانی.
- جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر به په‌ره‌پیدانی توانا‌کانی داهینان و کارامه‌یه‌کانی بیرکردنه‌وه و چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کان.
- جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر فیروونی هاوبه‌ش.
- پیوستی به په‌ره‌پیدانی کارامه‌یه‌کانی قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه له‌ ریگه‌ی به‌کارهینانی کو‌مپیوتەر و حاسیبه و ئامیری تو‌مارکردنه‌وه.
- راهینان له‌سه‌ر کارامه‌یه‌کان ری‌کخستنی وه‌ک ستراتیژه‌کانی به‌ری‌وه‌بردنی کات، ئاماژه‌ بینراوه‌کان و به‌کارهینانی خشته‌ی کاته‌کان.

○ هەر بۆیه دەرئەنجامی چەند تووژینه‌وه‌یه‌ک، سه‌لمان‌دوو‌یانه که گرنگیدان به پهره‌پیدانی به‌هره و داهینان له ئیو کهسانی خاوه‌ن پیداو‌یستی تایبه‌تدا کاریگه‌رییه‌کی به‌رچاوی هه‌یه له‌سه‌ر پهره‌پیدانی ئاستی ئەکادیمیایان و با‌ش‌تر‌کردنی چه‌مکی خود و هه‌ست‌کردنیان به ئاسایش. هه‌روه‌ها ئەنجامی تووژینه‌وه‌کانی تر کاریگه‌ری پهره‌پیدانی به‌هره و داهینانیان له ئیوان خاوه‌ن پیداو‌یستیه تایبه‌ته‌کاندا ده‌رخستوو له‌سه‌ر با‌ش‌تر‌کردنی کارامه‌یه‌یه کۆمه‌لایه‌تیه‌کانیان، کارامه‌یه‌یه‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن، کارامه‌یه‌یه‌کانی زمان و ژیان به شیوه‌یه‌کی به‌ره‌مه‌دارتر.

بهرنامه چاره‌سهریبه‌کان و ستراتیژه په‌روه‌رده‌یبه‌کان:

- له گرنګترین بهرنامه چاره‌سهریبه‌کان و ستراتیژیبه فیډکارپیبه‌کان له‌گه‌ل قوتایبانی دوو جار ناوازه بریتین له:
- ❖ یه‌که‌م: ستراتیژیبه‌کانی کارلیکی پۆل.
- ❖ دووهم: فیډبوون به شاره‌زایی.
- ❖ سییه‌م: فیډبوونی خودی.
- ❖ چواره‌م: فیډبوونی کارامه‌یبه‌کانی بیرکردنه‌وهی پروت (ئه‌بستراکت).
- ❖ یینجه‌م: بهرکه‌وتنی خویندکاران به پروگرامه‌کانی ده‌وله‌مه‌ندکردن.
- ❖ شه‌شه‌م: ستراتیژی تاکه‌رایي په‌روه‌رده و فیډکردن.
- ❖ هه‌وته‌م: ستراتیژی پۆلی تایبته له‌ناو قوتابخانه‌ی ئاساییدا.
- ❖ هه‌شته‌م: ستراتیژی په‌روه‌رده له پۆله ئاساییه‌کاندا.
- ❖ نۆیه‌م: ستراتیژی فیډکردنی چاره‌سهری (په‌روه‌رده‌ی چاکسازی).

پیکھو

گفتوگويہ کی کراوہ و بونیاد نہر

